

اینجا طهران است ...

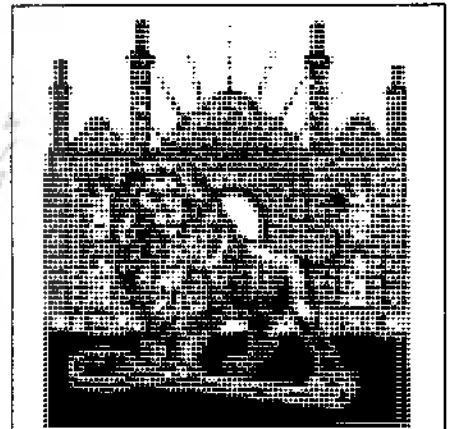
● محمد رسول دریاگشت

مجموعه مقالات درباره طهران

۱۳۴۴-۱۳۶۹ هجری قمری

تألیف دکتر منصوره اتحادیه (نظام مافی) نشر تاریخ

ایران، ۱۳۷۷

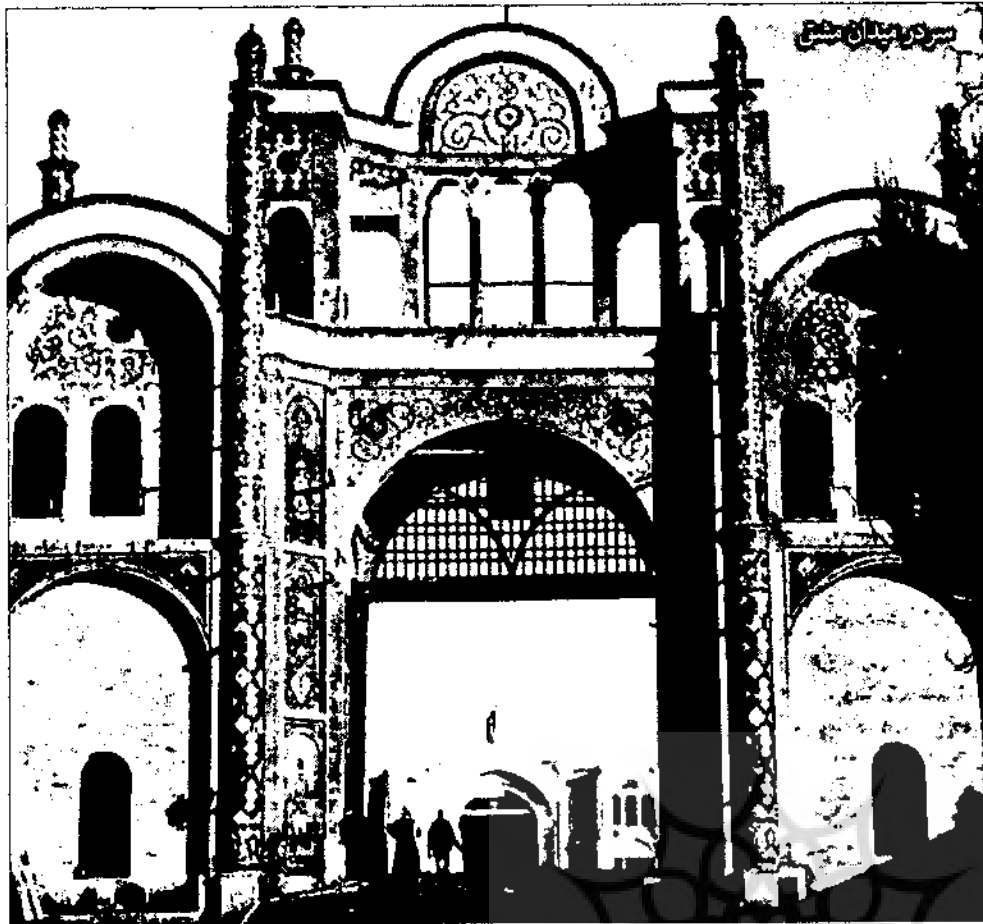

اینجا طهران است ...

مجموعه مقالاتی درباره طهران

۱۳۴۴-۱۳۶۹ ق

منصوره اتحادیه (نظام مافی)

۱۷ گفتار است. به لحاظ اهمیتی که محتوای کتاب دارد، در اینجا گفتارها یک به یک معرفی می‌گردد و چند سطری درباره هرگفتار به اختصار بیان می‌شود تا خوانندگان بیشتر با مندرجات کتاب آشنا شوند.

● گفتار یکم - رشد و توسعه شهر تهران در دوره ناصری (۱۲۶۹ - ۱۳۲۰ ه ق)

در این بحث گزارش مفید و جامعی همراه با ده جدول که تعداد ابنیه و جمعیت هر محله، تعداد خانه‌ها و دکاکین به تفکیک آورده شده و از بخشهای مفید کتاب است و از جامعیت کاملی برخوردار است.

● گفتار دوم - تهران کانون فرهنگی ایران در عصر قاجار

این قسمت پرفایده با ۹ جدول آماری ضمیمه شده، شامل توزیع تعداد نسخه‌های خطی در موضوع‌های مختلف بر حسب عناوین، توزیع نویسندگان قاجاریه بر حسب زادگاهشان، تعداد جراید، توزیع کتب فارسی و جراید بر حسب موضوع در شهرستانها است در این گفتار چندین کتاب معتبر از جمله: تاریخ جراید و مجلات تألیف محمد صدر هاشمی و حدیقه الشعرا تألیف سید احمد دیوان بیگی شیرازی مورد استناد واقع گردیده است.

● گفتار سوم - خاطرات رجال قاجار (مروری بر اسرار فربار و روابط درباریان).

رابطه شاه با درباریان، رابطه شاهزادگان با شاه، ارتباطات خانوادگی و نقشی زنان در رقابت‌های درباری، داد و ستد مناصب برای تثبیت و افزایش قدرت از مطالب این بخش است. مؤلف برای تکمیل این گفتار از کتابهای معتبر خاطرات رجال آن عهد سود جسته و

مؤلف، استاد محترم دانشگاه در رشته تاریخ و دارای تألیفاتی در مباحث تاریخی (به ویژه تاریخ مشروطه و دوران قاجار) است. اغلب کارهای پژوهشی ایشان حول همین مقوله‌ها است. نامبرده در بخشی از پیشگفتار خویش اشاره نموده‌اند که بسیاری از گفتارها به صورت مواد درسی، سخنرانی، مقاله در مجامع علمی و فرهنگی و نشریات و جنگهای مختلف عرضه شده است. برای یافتن منابع از کتاب‌های موجود چاپ شده، روزنامه‌های عصری، اسناد خصوصی و خانوادگی، از نامه‌های میرزااحسن به میرزا حسین خان بصرالسلطنه (رئیس گمرک کاشان) و مقداری هم از اسناد منتشر نشده تجارخانه حاجی رحیم اتحادیه (خانوادگی) استفاده گردیده و موضوع آمار دارالخلافه طهران و مقداری از گزارشات پلیس مطالبی هستند که قبلاً منتشر نشده بوده‌اند. جداول و آمار، نمودارهای بسیار مفید، اسناد و چندین عکس دلپذیر و فهرست‌های لازم در کتاب منضم شده که آن را پر بار نموده است. نویسنده در پایان هرگفتار یادداشت‌هایی را که حاکی از اطلاعات گسترده ایشان است و یقیناً مفید فایده خواهد بود، اضافه کرده‌اند. بدون تردید و مطمئناً کتابی مستند که قابل استفاده محققان واقع خواهد شد ارائه گردیده است. «هدف این کتاب نشان دادن روند تحولات و بررسی تأثیر آن بر روال زندگی روزمره مردم تهران از دوره سلطنت ناصرالدین شاه تا پایان حکومت قاجاریه است.» بنابراین محدوده مورد نظر سالهای ۱۲۶۹ تا ۱۳۴۴ هجری قمری است.

مطالبی که برای این مجموعه برگزیده شده شامل

نقد و بررسی

نقدی بر کتاب امیر اسماعیل سامانی

● دکتر لقمان بایمتاف

■ امیر اسماعیل سامانی
 ■ تالیف: سعدالله عبدالله یف
 ■ ناشر: نشریات به نام رحیم جلیل، خجند (تاجیکستان)، ۱۹۹۸ م.
 ■ ناشر: مجمع علمی تمن، تاریخ و فرهنگ سامانیان، تهران، ۱۳۷۸

کتاب پروفیسور سعدالله عبدالله یف به عنوان امیر اسماعیل سامانی بر اساس اطلاعات ۵۹ منبع دست اول و ۶۴ منبع علمی تحقیقاتی تألیف شده است. این اثر در مدت خیلی کوتاه در تاجیکستان، روسیه و ایران به زبان‌های تاجیکی، روسی و فارسی با تیراژ نسبتاً زیاد به طبع رسیده است. البته در ابتدا باید به این نکته اشاره کرد که عامل اصلی چاپ سریع این کتاب مهم بودن موضوع انتخاب شده از یک سو و برگزاری جشن سامانیان در جمهوری تاجیکستان و ایران از سوی دیگر بود. محیط فراهم آورده سیاسی، فرهنگی و نیازهای هویت جویانه مردم تاجیک در سالیان اخیر باعث شد، از این قبیل نوشته‌ها هرچه زودتر به چاپ رسد و هرچه زودتر مورد توجه خوانندگان قرار گیرد.

کتاب مذکور شامل دیباچه و پیشگفتار مؤلف و چهار فصل و یک ضمیمه است.

فصل اول: اصل و نسب سامانیان نام دارد (ص ۲۷-۲۱)

فصل دوم: در باب زندگی و کارنامه امیر اسماعیل سامانی است (ص ۱۲۲-۳۸)

فصل سوم: مربوط به مسائل نظام دولتی داری سامانیان است (ص ۲۲۲-۱۲۲)

فصل چهارم: درباره حیات فرهنگی است (ص ۲۶۰-۲۲۳)

دانش گاه / دانشگاه

کاروان سرا / کاروانسرا

بانک دار / بانکدار

بده کار / بدهکار

بُنک دار / بُنکدار

روی داد / رویداد

زَه پَر / رهبر

بالاخره / بالاخره

کم بود / کمبود

چه گونگی / چگونگی

کتاب چه / کتابچه

زمام دار / زمامدار

موثر / موثر

دست مال / دستمال

باغ بان / باغبان

دست خط / دستخط

بیاید / بیاید

هم کاری / همکاری

هیچ فکر نمی‌کنم تا امروز کسی این کلمات را به این شکل در چاپ دیده باشد (بیاید، باغ بان، چه گونگی، دانش گاه، زَه پَر، جای گاه، بده کار).

البته کتاب تا حدود بسیار معقولی کم غلط است، گو اینکه غلط‌های کتاب تاریخی که حالت سندی دارد، همواره در ارجاعات مشکل ایجاد می‌کند، ولی از یک مورد اشتباه چاپی نمی‌توان گذشت. در ابتدا و در دیباچه ذکر عدد ۱۳۱۲ ه.ق. به جای سال ۱۲۰۰ که منظور سال تاجگذاری آقا محمد خان قاجار و انتخاب تهران به عنوان پایتخت است (ص ۱۱) که بعد در صفحات ۳۹ و ۵۵ این عدد به ۱۲۱۲ تبدیل شده، و آنگاه در صفحه ۹۷ هم، رقم ۱۲۰۰ صورت صحیح قید گردیده، در حالی که آقا محمد خان را در سال ۱۲۱۱ در شوش کشته بودند! از اشکالات اساسی است. چند مورد دیگر هم دیده شد که قابل اغماض است و ناگزیر چنین غلطهایی در همه کتابها وجود دارد.

نایب السلطنه در سال ۱۳۳۰ ق / ۱۸۱۵ م. به اروپا اعزام شدند. مسائلی که محصلین با آن مواجه بودند مانند: مشکلات مالی، جذابیت مظاهر فرهنگ و تمدن اروپا برای آنان، نبودن زمینه مناسب در ایران جهت کاربرد آموخته‌ها از مقولات این گفتار است. آنچه که در این بخش مورد مذاقه مؤلف واقع شده مکاتبات مرحوم دکتر صادق رضازاده شفق (دانشمند فقید) است.

گویا یکی از فرزندان حاجی رحیم اتحادیه نیز از تبریز با او بوده است. دو سه مدرک به این بخش ضمیمه شده. نام افراد دیگری که همراه رفتند، یا در مکانهای دیگر در اروپا مشغول تحصیل بودند در خلال نامه‌های دکتر شفق آمده است. در این بخش کیفیت تحصیل در اروپای آن زمان به خوبی بیان می‌شود.

***

اما مطلب نهایی که باید بدان پرداخت انتخاب رسم الخط ویژه برای کتاب است که به تصور نگارنده با هیچ دستورالعمل نگارشی و معیار و قواعد دستوری تطبیق نمی‌کند. روشی نامطلوب که معلوم نیست چه مینائی دارد. اگر جنبه رسمی دارد و فرهنگستان تصویب کرده است و مقبول عامه واقع شده، به صورتی اعلام گردد تا عموم نویسندگان از این قاعده پیروی کنند. نگارنده که نزدیک به سی سال است با نوشته‌های تحقیقی خاتم دکتر نظام مافی آشنائی دارم، و همواره از آن بهره‌مند بوده‌ام گمان نمی‌برم با این مینا موافق بوده باشند. آیا ممکن است اعمال سرخود ویراستار مربوطه باشد؟ بکلی کلمات در سراسر کتاب به صورت جداگانه نوشته شده، همزه‌های روی «ها»ی ملفوظ و غیر ملفوظ همگی حذف شده (البته دوگانگی هم در این مورد مشاهده گردید).

همین جدانویسی تا حدود زیادی جملات و انشائی کتاب را ناخوشایند جلوه می‌دهد. تعدادی از این کلمات را انتخاب کردم که اینجا به عنوان نمونه نقل می‌شود:

دانش جو / دانشجو

بده کاری / بدهکاری

جای گاه / جایگاه